

Lingvo kaj popolo. Aktualaj problemoj de la Esperanto-movado.

Aŭtoro: Humphrey Tonkin

Universala Esperanto-Asocio, Rotterdam 2006, 159 p.

Mallonga priskribo: De lingvo kaj ĝia rolo ĝis esploroj kaj estonteco, tra lingvopolitiko, lingvokultivado, eksteraj rilatoj, strukturoj k.a. Tiu ĉi verko ekestis kiel prelegaro por la Interlingvistikaj Studoj ĉe la Universitato Adam Mickiewicz en Poznano (Pollando). Ĝi estas inventaro kaj kritika ekzameno de la spertoj, kiujn la aŭtoro akiris dum sia pli ol kvindekjara aktivado por Esperanto. Ĝia celo estas demandosigni kelkajn ricevitajn ideojn pri Esperanto kaj esperantismo, survoje al pli profunda pridemandado de nia movado, nia kulturo, kaj niaj labormetodoj.

Enhavo

Antaŭparolo

- 1. La lingvo kaj ĝia rolo: idearo kaj ideologio**
Movado aŭ lingvokomunumo?
Neŭtraleco
Nia afero – esperantismo
Tyresö kaj Rauma
Konkludo
- 2. Lingva politiko interna kaj ekstera**
Niaj celoj
Ekstera politiko kaj internaj celoj
- 3. Kio estas lingvopolitiko?**
Lingvoplanado
Lingvaj elektoj
Konkludo
- 4. Lingvokultivado**
Institucioj
La praktikantoj
La rolo de UEA
Konservi la historion
Disvastiĝo
- 5. Eksteraj rilatoj: UN kaj Unesko**
La unua stadio
La dua stadio
La tria stadio
La kvara stadio
La sekvoj
- 6. Nunaj kaj estontaj strukturoj**
Sociaj ŝanĝoj
La Komitato de UEA
La taskoj de la Estraro
La homa flanko en la Komitato
La rolo de la Centra Oficejo
La Centra Oficejo kiel eduka kaj kultura centro
Rilatoj Centra Oficejo / Estraro
Mortas la membraraj organizaĵoj; naskiĝas la kampanjaj

Esperanto Internacia
La Universalaj Kongresoj
Kongresaj reformoj

7. La Esperanto-komunumo en la mondo

Identeco kaj ideologio
Praktiki Esperanton
Gazetaro kaj Interreto
Vojaĝi, kolekti, aŭskulti
Informado kaj instruado
Kiom da Esperanto-parolantoj?

8. Esploroj kaj estonteco

La paradokso interno / ekstero
La lingvo kaj la komunumo
Strukturoj por esplorado
Esploroj kaj planado
Anstataŭ konkludo

Bibliografio

Aldonaj dokumentoj

Deklaracio de Tyresö (1969)
Manifeso de Raŭmo (1980)
Manifesto de Prago (1996)

Indekso

Lingvo kaj popolo. Aktualaj problemoj de la Esperanto-movado. Humphrey Tonkin. Rotterdam 2006. 159 paĝoj. ISBN 92 9017 093 X. Prezo: 14.10 €

Recenzo

Por la aŭtoro Humphrey Tonkin, kiu estas konsiderata kiel „la plej elstara gvidanto de la Esperanto-movado de la lastaj jardekoj“ (dorsa kovrilo), Esperanto signifas lingvan revolucion, sed la metodoj de la Esperanto-movado disvastigi tiun lingvon apenaŭ montriĝas revoluciaj. La artikoloj de la fama brita-usona esperantisto, publikigitaj en la libro *Lingvo kaj Popolo*, kiuj estas la skriba formo de prelegserio, kiu devintus okazi kadre de la postdiploma programo de Interlingvistikaj Studoj ĉe la Universitato Adam Mickiewicz en Poznano, Pollando, mem ne celas esti revoluciaj, sed klarigaj, informaj kaj diskut-instigaj. Ĉiuj el la ok aparte legindaj ĉapitroj estas dediĉitaj al alia prioritata temo, kaj ĉiu ĉapitro starigas amason da konsideroj, asertoj, tezoj, demandoj kaj meditoj pri pasinteco, aktuala periodo kaj estonteco de la Esperanto-movado, de UEA kaj de la esperantismo. La aŭtoro referencas al propraj kaj fremdaj artikoloj, kies bibliografion oni trovas fine de la volumeto.

Ĉar en la historio de la Esperanto-movado ĝiaj komunumanoj ofte debatis kaj kverelis pri la adekvataj organizaj formoj kaj ne certis, ĉu ili fondu organizaĵon aŭ prefere agu ekster ajna organiza kadro, Tonkin atentigas en la unua ĉapitro pri *la lingvo kaj ĝia rolo: idearo kaj ideologio*, ke necesas sin demandi pri la dezirinda identeco: ĉu do ni estas – aŭ estu – movado, lingvokomunumo, popolo aŭ civito, diasporo aŭ ĉu (novtipa) kulturo. Do la esperantistan socion oni povas koncepti laŭ diversaj manieroj, depende de la valoroj atribuataj al ĝi, kaj oni povas vidi ĝin tra pli ol unu prismo. Necesas ankaŭ respondi, ĉu oni volas agadi por Esperanto per sciencaj, turismaj, komercaj, kulturaj, (lingvo-)politikaj aŭ aliaj celoj. La motivoj por esperantisteco povas tre vari, same la karaktero de la Esperanto-movado en la

plej diversaj landoj. Tonkin firme rifuzas ajnan decidon pri kio Esperanto estas aŭ estu, ĉar laŭ li fakte ĝi estas ĉiuj el tiuj difinoj kaj samtempe neniu. Finfine eblus adopti plurajn difinojn aŭ identecojn, kaj Tonkin ne deziras ekskludi iun vojon eble taŭgan por Esperanto (ĉar ni ankoraŭ ne scias, kio ni vere estas).

La konkludo, ke ju pli efika Esperanto fariĝas, des malpli urĝa estas la bezono disvastigi ĝin, certe estas paradoksa kaj malagraba vero por la esperantistaro, kiun necesas digesti kaj al kiu oni devas adekvate reagi: Ne per unuigo en negativa opinio rilate la lingvan problemon en la mondo kaj la eksteran publikon, ĉar la ĉirkaŭanta ekstera socio tiel malestime konsideras nian lingvoprojekton, sed per pozitiva aliro al tiu lingva realeco, eĉ se la usonangla lingvo dominas. Lige kun tiu sakstrata situacio, en kiu la esperantistoj devis kompreni, ke ili ne kapablas ŝanĝi la mondon, la grava movada funkciulo, kiu konscie travivis – kaj en sia libro atentokapte rakontas – la movadan historion almenaŭ ekde 1955, jaro de lia esperantistiĝo, ne hezitas en multaj okazoj lanĉi kritikon al la iama kaj nuna Esperanto-movado, ĉefreprezentata de Universala Esperanto-Asocio, sed samtempe li prezentas ankaŭ vastan proponaron pri kio estus plibonigenda kaj farenda.

Grandan parton de la teksto do koncernas la rolon, taskojn kaj problemojn de Universala Esperanto-Asocio (UEA), la pinta rolulo de la Esperanto-movado. En la dua ĉapitro *pri lingva politiko interna kaj ekstera* Tonkin lamentas pri la malkapablo de la Esperanto-movado kongruigi la du sferojn de la interna kaj ekstera politiko. Bedaŭrinde la esperantistoj ne scius kiel krei atentokaptajn aranĝojn aŭ novaĵojn, kaj ili ankaŭ ne kapablis ekspluati favorajn kondiĉojn (kiel ekzemple la Unesko-rezolucioj de 1954 kaj 1985). Aliflanke ne nur kulpas la esperantistoj mem, sed gravan psikan radiadon havus la „ekstera publiko“, kiu ne nur ne donus sufiĉe seriozan atenton al la Esperanto-projekto, sed kiu grandparte ignorus ankaŭ la signifon de la „lingva demando“ en la mondo. Por rompi sian izolecon, Tonkin rekomendas al UEA alianciĝi kun tiuj, kiuj almenaŭ komprenas la gravecon de la lingva dimensio en internaciaj rilatoj. Por provizi influajn personecojn el scienco, politiko kaj diplomatio en Eŭropa Unio, kies lingvopolitika sistemo laŭ Tonkin bankrotis, servas la Nitobe-simpozio, kiu ĝis nun okazis kvarfoje kaj kiu konvene unuigas la deziratan celpublikon. Sed sine de UEA ekzistus por celtrafa lobiado ankaŭ aliaj taŭgaj rimedoj kiel CED, la revuo LPLP, sed ankaŭ la Universalaj Kongresoj kaj aliaj aranĝoj organizitaj de UEA kaj ties Landaj Asocioj.

Koncerne la neŭtralecon de UEA, Tonkin apartenas al tiuj, kiuj favoras aliancojn kun samtimpaj aŭ similcelaj organizaĵoj, eĉ se ili estas neneŭtralaj kiel ekzemple komunistaj. Kiam li gvidis TEJO-n en la 1960-70aj jaroj, okazis grava karambolo, eĉ kontuza batalo kun Ivo Lapenna, kiu aplikis pli kaj pli rigoran neŭtralecon, kiun Tonkin kaj ties kunbatalantoj ne volis akcepti, timante, ke tiu apliko de neŭtraleco malhelpas engaĝiĝi en aferoj, kiuj ne rekte tuŝas la lingvan demandon. Do se temas pri Lapenna, kiun Tonkin ja admiregas kiel efikan funkciulon kun multaj meritoj por la Esperanto-movado, li tamen kritikas lin kiel gvidanton de la malnova skolo, kiu perdis la komprenon por la juna generacio. Lapenna, kiu daŭre estas traktata en la libro, evidente devis resti por Tonkin speco de koŝmaro, de kiu li ŝajne malfacile liberiĝas, ĉar la travivitaj krizoj kun li devis profunde impresi la tiaman junulon, en kiu iuj mem kredis malkovri la novan Lapennan. Akuzita de Lapenna post 1974 kiel „kunvojaĝanto de komunismo“ aŭ kiel „naivulo“, Tonkin do ne hazarde sentas ambivalencon rilate al tiu figurego. Por Tonkin la Praga Manifesto (1996) heredis la spiriton de aktiva neŭtraleco, laŭ kiu UEA ne timu utiligi politikajn fluojn por progresigi proprajn celojn, eĉ se ili estas kontestataj de multaj „neŭtralaj“ esperantistoj.

En la tria, teoria ĉapitro *pri kio estas lingvopolitiko?* Tonkin atentigas, ke lingvoplanado ne estas afero nur de registaroj, sed ankaŭ de neregistaraj organizaĵoj. Sekve UEA okupu la adekvatan lokon en tiu diskutado, kondiĉe ke la diversaj difinoj kaj aspektoj de lingvopolitiko kaj lingvoplanado estas korekte aplikataj al Esperanto.

La kvara ĉapitro emfazas la gravecon de *lingvokultivado* kaj atribuas al UEA, kiu sendube estas konservenda, sed ankaŭ reformenda kaj modernigenda, en tio amason da gravaj taskoj. La aŭtoro lamentas, ke lingvokultivado estas traktata de UEA iom hazarde, senplane kaj senstrategie. Kiel gravega

influanto rilate la lingvouzon de ĝiaj membroj, parolan kaj skriban, UEA do neniel neglektu la lingvan nivelon de la membroj, sed male, altigu ĝin, mem uzu la lingvon modele kaj krome ankaŭ okupiĝu pri la kultura dimensio de la lingvo. Konsiderante la ofte fuŝan kaj aventuran Esperanto-lingvouzadon kaj – kultivadon de partoprenantoj, precipe leksikan, gramatikan kaj prononcan, dum Universalaj Kongresoj, tiam oni vere povus dubi pri la ĉi-rilataj sukcesoj de UEA. Sed Tonkin konsolas, ke la saman problemon konus ankaŭ etnaj lingvoj, krome preskribi la lingvouzon ne eblus. Se Tonkin kritikas ankaŭ la neadekvatan plenumadon de la prizorgado kaj stimulado de la libro-kulturo en Esperanto, li trafas alian vundan punkton de la Esperanto-movado.

Kiom grandan signifon havas por Tonkin la *eksteraj rilatoj kun UN kaj Unesko*, eblas konstati en la kvina ĉapitro. La ĉefa celo de la ekstera agado estas gajni statuson kaj influon por Esperanto. UEA establis parte sukcesajn eksterajn rilatojn ĉe UN en Novjorko, Vieno kaj Ĝenevo. Ekde la ekzisto de internaciaj organizoj, en la 1920aj jaroj funkciis Ligo de Nacioj, eminentaj reprezentantoj de la Esperanto-movado prezentis rezoluciproponon por provi atingi agnoskon por Esperanto sur la nivelo de signifaj mondaj organizaĵoj. Post kiam fiaskis la klopodoj en Ĝenevo, ĉefe pro la kontraŭstaro de Francio (influo de naciismo!), legendeca ja fariĝis la rezolucia sukceso ĉe Unesko en Montevideo en 1954, iniciatita de Lapenna. Tamen la „rezolucio sen buĝetaj sekvoj“ ne havis gravajn konsekvencojn, nek por Unesko mem, nek por UEA. La rezolucian sukceson de 1985 en Sofio, kie ĉefrolis Tibor Sekelj, Tonkin taksas eĉ pli altvalora, kvankam ĝi ne estus imagebla sen la atingo de 1954. Eksteraj rilatoj estas delikata tereno kaj dependas de multaj faktoroj kaj kapricoj ofte malfacile antaŭvideblaj. Same la sukceso de eksteraj rilatoj dependus ne nur de formala diplomatio, sed ankaŭ de personaj amikecoj kun gravaj funkciuloj, kiuj simpatias al la afero de Esperanto. En la historio de UEA estis kelkaj tiaj kazoj, inter kiuj la epizodo kun M'Bow eble estis la plej fama. Kiam la mandato de tiuj homoj finiĝas, ne malofte estas tre malfacile trovi kontinuecon. Nature ankaŭ Tonkin demandas sin, ĝis kiu grado nia aktivado ĉe UN kaj Unesko plu havas ajnan signifon. Tiu signifo certe iom dependas ankaŭ de la volo aŭ ne de grandaj ŝtatoj daŭre subteni tiujn mondorganizaĵojn. Kiel konate, kun la eksiĝo de Usono kaj kelkaj aliancitaj landoj el Unesko la signifo de tiu organizo ŝrumpis, sekve ankaŭ la agadoj, kiuj estas ligitaj kun ĝi.

En la sesa ĉapitro pri *nunaj kaj estontaj strukturoj* Tonkin montras sin konvinkita, ke la falo de la komunismo, la enkonduko de la kapitalismo en Orienta Eŭropo kaj la interreto profunde ŝanĝis la mondon kaj postlasis spurojn ankaŭ en UEA. Eĉ post ŝoka malkreskado de la membraro kun sekva rekresko oni ne havu iluzion, ke ĉirilate oni ne troviĝas sur descenda deklivo. Sed tio ne nepre signifas, ke samtempe la nombro de aktivuloj falis. Tamen la renverso de tiu tikla stato povos okazi nur pere de ŝanĝo de niaj metodoj. Antaŭ ol enkonduki iujn ajn strukturajn reformojn sur la ebena de la Komitato, Estraro kaj oficistaro, estas neeviteble, ke UEA unue okupiĝu pri siaj financoj, kaj ankaŭ pri sia Strategia Plano. Tonkin ankaŭ kredas, ke simple ŝanĝi strukturojn verŝajne ne pravigus la originajn intencojn. Precipe la homa faktoro devus esti atentata, kaj la ŝparado de mono por redukti personajn laborajn kontaktojn inter kunlaborantoj estus granda eraro. Krome necesus eviti la rivalecon inter la Centra Oficejo kaj la Estraro kaj forte distingi la rolon kaj taskojn de ambaŭ instancoj. La Estraro ludu sole superrigardan rolon, la Centra Oficejo ricevu la okazon por garantii, krom la administraj, aldonajn servojn sur la eduka kaj kultura kampoj, nelaste favore al la Landaj Asocioj. La malnova konstruaĵo de 1887 en Rotterdamo devus esti renovigita. La Universalan Kongreson oni ne devas malmunti, sed tamen reekzamini ĝiajn celojn por plenumi tiujn celojn pli bone. Antaŭ ĉio necesus eviti, ke la UK-publiko restu pasivaj konsumantoj, ke la kultura kaj kleriga dimensioj estu pli efike flegataj kaj ke la individuaj kotizoj estus reduktitaj.

Pri ĉefaj trajtoj de la *Esperanto-komunumo en la mondo* oni povas legi en ĉapitro 7. Tie Tonkin spertis la unuopajn esperantistojn kiel individuistoj malfacile regeblaj. Sed esperantistoj estus ankaŭ karakterizataj de forta lingva lojaleco, kiu estas signifa faktoro en la vivo de esperantistoj, kvankam ili kutime libervole elektis Esperanton. Samtempe la esperantistoj estas ligitaj kun iu specifa ideologio, kiun oni povas nomi lingva ideologio. Ŝajnas, ke grandparto de ili lernas Esperanton unuavice pro lingvaj interesoj, ne pro la deziro ŝanĝi la mondon. Kaj ke la averaĝa esperantisto estas – aŭ estis – klubamembro, gazet-abonanto, radio-aŭskultanto, vojaĝanto kaj kolektanto, ni jam scias. Bedaŭrinde, en la epoko de retroŝto iom perdiĝas la privataj korespondaĵoj, kiuj estus esence grava materialo por esplori kaj analizi la temojn traktitajn fare de ordinaraj esperantistoj. Kontaktoj en Esperantujo kutime okazas skribe. Nun kelkaj esperantistoj produktas retpaĝarojn, kiuj enhavas amasegon da sciigoj kaj desegnas novan

formon de informado. La maniero labori kaj interŝanĝi kontaktojn do profunde ŝanĝiĝis kompare kun la 50aj, 60-aj, 70aj jaroj.

La tiklan demandon de la esperantista identeco traktas la fina, oka ĉapitro *esploroj kaj estonteco*. Laŭ Tonkin, kaj aliaj, ne tio estas konvinka, ĉu Esperanto havas aŭ ne havas akuzativon, sed ĉu ĝi havas estontecon. Kvankam diversaj gravaj verkoj pri la trajtoj de la Esperanto-movado jam aperis, ni bezonas pli da soci- kaj psikolingvistikaj, sociologiaj kaj demografiaj studoj pri la Esperanto-komunumo. Ni scias relative malmulte pri la intelekta kunteksto de Esperanto, pri la kialoj de la kulturaj praktikoj de Esperanto, pri kio allogas aŭ forpuŝas homojn rilate Esperanton, kial homo verkas poezion en Esperanto, kial homo entute okupiĝas pri artefarita lingvo. Sendube la intereso pri tiuj temoj kreskas, kaj flanke de esperantistoj, kaj de esploristoj el ekster la Esperanto-medio. Ekzistas pluraj organizoj, kiuj lanĉis kaj financas tiajn sciencajn esplorojn pri la fenomeno Esperanto, kiel Esperantic Studies Foundation (ESF) kun buĝeto de pli ol cent mil dolaroj jare. Same nia historiografio estas kultivinda. Tamen la fakoj esperantologio kaj interlingvistiko restas daŭre marĝenaj. Do estus domaĝe, se ni neglektus niajn bazajn devojn kaj taskojn.

Krom aproboj certe ne mankos ankaŭ kritikaj reagoj kaj kontrastaj pritaksoj, kiujn provokos la eldiroj, komentoj kaj tezoj, opinioj kaj vidpunktoj de Tonkin, prezentitaj en *Lingvo kaj Popolo*, flanke de aliaj movadaj aktivuloj. Pro sia drasta subjektiveco la – oratore kaj stile tamen brila – notaro eble klasifikiĝas malpli kiel akademieca fakprelego kadre de interlingvistika kurso en universitato, sed ĝi multe pli valoras en la ĝenro de movadologiaj manlibroj por ĉiu, kiu deziras konatiĝi ne nur kun la pensado de unu el la plej elstaraj, spertaj kaj kleraj movadaj aktivuloj, sed ankaŭ por pli bone kompreni bazajn debatojn, diagnozojn, analizojn kaj interpretojn pri la Esperanto-movado, kiel ĝi aperigas sin dum jardekoj kaj nuntempe. Do estus bone, se la 'plena verkaro' de Humphrey Tonkin povus baldaŭ aperi.

Andreas Künzli